

XV. VE XVI. YÜZYIL OSMANLI KAYNAKLARINDA DİMETOKA'DA BEKTAŞİ TEKKE VE ZAVİYELERİ*

*Bektashi Lodges and Zaviyas in Didymoteicho in the Ottoman Sources from the XVth and
XVIth Centuries*

Die Bektaschi Derwischklöster (Tekke) und Sufizellen (Zaviye) in Didymoticho in den Osmanischen Quellen des XV. und des XVI. Jahrhunderts

Levent KAYAPINAR**

N
Ö

Osmanlılar, 1352 yılında Çimpi ve ardından 1354 yılında Gelibolu Kalesini alarak Balkanlara geçmiş ve burada fetih faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Kısa sürede Trakya'da pek çok şehir Osmanlı hâkimiyeti altına alınmıştır. Trakya'da ilk fethedilen şehirlerden birisi de bugün Yunanistan sınırları içerisinde yer alan Dimetoka şehridir. Osmanlı idari taksimatına dahil edilen ve Seydi Ali Sultan'ın Zaviyesinin bulunduğu coğrafyada yer alan Dimetoka, Çirmen Sancağına bağlı bir kaza merkezi haline getirilmiştir. Osmanlı hâkimiyetine geçtikten sonra Dimetoka ve çevresinde erken dönem Osmanlı uçbeylerine ve dini önderlere ait tekke ve zaviyeler kurulmaya başlanır. Bunları daha sonra vakıfların kurulması takip eder. Bu kurumları ve yerleşim birimlerini kuranlar arasında akıncı beylerinden Evrenos Bey, Malkoç Bey, Mezid Bey ve Turhan Bey gibi akıncı uç beyleriyle karşılaşırız. Dini önderler arasında ise, Abdal Cüneyd, Çakmak Dede, Ahi Dinek, Kanad Abdal ve Hızır Baba'yı sayabiliriz.

* Bu çalışma, "Kızıl Deli, Otman Baba ve Yağmur Baba Üçgeninde Alevi-Bektaşî Tekke ve Zaviyeler" başlığı ile Çorlu'da 11-12 Nisan 2015 tarihinde gerçekleştirilen 2. Uluslararası Balkanlarda Alevilik Bektaşîlik Sempozyumu'nda sunulan bildiri metninin kısaltılmış, düzeltilmiş ve gözden geçirilmiş versiyonudur.

** Prof. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Tarih Bölüm Başkanı.

Akıncı Beyleri ve dini önderlerin zaviye ya da vakıf adı ile kurduğu kurumlara meşruluk sağlayan sultan beratları I. Murad, Yıldırım Bayezid, I. Mehmed, II. Murad ve Fatih Sultan Mehmed gibi Osmanlı padişahları tarafından bu kişilere tevcih edilmiştir. Bu zaviye ve vakıfların gelir kaynakları arasında Sultan Şah, Göç Beyi, Bektaş ve Ziyaret Beylü isimli köylere de rastlanır. Ayrıca bazı zaviyelerde ibadet için “Bektaşhane”nin bulunması Dimetoka bölgesindeki erken dönem dini önderlerin Bektaşilikle ilgilerini ortaya çıkarır. Osmanlı tahrir defterleri bölgede kurulan vakıf, tekke ve zaviyelerle ilgili önemli ve belki de hiçbir kaynakta bulunamayacak bilgiler ihtiva etmektedir. Bu tahrir defterleri, 1485 ila 1574 yılları arasındaki döneme aittir. Bu çalışmada Dimetoka bölgesinde kurulmuş tekke ve zaviyeler ile onların gelir kaynakları arasında yer alan köylerden bir kısmı tahrir defterlerinden yararlanılarak incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Bektaşi, Osmanlı, Rumeli, Trakya, Dimetoka, Tekke, Zaviye.

ABSTRACT

The Ottomans went on to the Balkans after taking the Çimpe castle in 1352 and the castle of Gelibolu in 1354, and there they continued their conquests. In a short time, many cities in Thrace were came under the Ottoman rule. One of the first conquered cities in Thrace was the city of Dimetoka, today located within the borders of Greece. Dimetoka, included in the Ottoman administrative division and located in the region of Seydi Ali Sultan's zawiya, was turned into a district (kaza) centre affiliated to Çirmen Sanjak. After being taken under the control of the Ottoman Empire, in Dimetoka and in its regions the Ottoman raider lords (uç bey) and religious leaders began to establish their lodges and zawiya. These are followed by the establishment of foundations. Among those who founded these institutions and settlements, we come across raider lords such as Turhan Bey, Malkoç Bey and Mezd Bey. As for the religious leaders, we can mention Abdal Cüneyd, Çakmak Dede, Ahi Dinek, Kanad Abdal and Hızır Baba. The zawiya and foundations established by the raider lords and religious leaders were legitimated due to the berats given by the Ottoman sultans such as Murad I, Yıldırım Bayezid, Mehmed I, Murad II and Mehmed the Conqueror. Among the income sources of these zawiya and foundations, we found the villages named as Sultan Shah, Göç Beyi, Bektash and Ziyaret Beylü. In addition, the presence of Bektashane in some lodges reveals the relationship of the early religious leaders in the Dimetoka region with Bektashism. The Ottoman registry books contain important and rare information about foundations, dervish lodges and zawiya established in the region. These registers belong to the period between 1485 and 1574. In this study, the zawiya and lodges, established in the Dimetoka region, and some of the villages, which are among their sources of income, were analysed by using the registry books.

Keywords: Bektashi, Ottoman, Rumelia, Thrace, Lodges, Zawiya.

ZUSAMMENFASSUNG

Nach Eroberungen der Festung Tzympe (Çimpi) im Jahre 1352 und der anschließenden Eroberung der Festung Gallipoli (Gelibolu) im Jahre 1354 setzten sich die Osmanen nach Balkan ab und fuhren dort mit ihren Eroberungsaktivitäten fort. Innerhalb kurzer Zeit gerieten viele Städte in Thrakien (Trakya) unter die Osmanische Souveränität. Die Stadt Didymoticho (Dimetoka), die sich heute in den Grenzen Griechenlands befindet, zählte zu den ersten eroberten Städten. Didymoticho, die nach der Eroberung in die Osmanische Verwaltungseinteilung aufgenommen wurde und die sich in der Region der Sufizelle von Seydi Ali Sultan befand, wurde dann in ein Kreiszentrum verwandelt, welches der Unterabteilung der Provinzverwaltung Çirmen (Sancak Çirmen) unterstand. Nach der Osmanischen Eroberung begann man in Didymoticho und Umgebung mit dem Bau von Derwischklöstern und Sufizellen, die von den Heerführern aus den Grenzregionen der früh Osmanischen Periode und von den religiösen Oberhäuptern gestiftet wurden. Hiernach folgten die Gründungen von Frommen Stiftungen (Vakıf). Unter den Stiftern dieser Institutionen und Ortschaften begegnen uns Kavallerie-Kommandanten ((akıncı) aus den Grenzregionen wie Evrenos Bey, Malkoç Bey, Mezid Bey und Turhan Bey. Zu den geistlichen Führern können u.a. auch Abdal Cüneyd, Çakmak Dede, Ahi Dinek, Kanad Abdal und Hızır Baba gezählt werden. Kraft der Erlasse des Sultan mit Gesetzeskraft (Berat) wurden den Institutionen wie Fromme Stiftungen und Sufizellen, die von den Kavallerie-Kommandanten und von den geistlich-religiösen Führern gestiftet wurden, Legitimität verliehen, wobei die Osmanischen Herrscher Sultan Murad I., Sultan Yıldırım Bayezid, Sultan Mehmed I., Sultan Murad II. und Fatih Sultan Mehmed per Erlass diese Legitimität auf die Stifter übertrugen. Unter den Einnahmequellen dieser Sufizellen und Frommen Stiftungen stößt man auch auf Gemeindennamen wie Sultan Şah, Göç Beyi, Bektaş und Ziyaret Beylü. Dass in einigen Sufizellen zum Zwecke der Andacht ein "Bektaşhane" vorhanden war, dient ferner als ein Hinweis für das Interesse der Geistlichen am Bektaschitum aus der frühen Periode in der Stadt Didymoticho. Die Osmanischen Steuerregister liefern über die in der Region gegründeten Frommen Stiftungen, Derwischklöstern und Sufizellen wichtige Informationen, über die vielleicht keine andere Quelle Daten liefert. Die Steuerregistern umfassen die Periode in den Jahren 1485 bis 1574. In dieser vorliegenden Arbeit wurden die in Didymoticho gegründeten Derwischklöster und Sufizellen und partiell die Dörfer, die zu deren Einnahmequellen zählten, unter Berücksichtigung der Osmanischen Steuerregistern untersucht.

Schlüsselwörter: Bektaschi, Osmanen, Rumelien, Didymoticho, Derwischklöster, Sufizelle.

Giriş

A. Dimetoka'nın Osmanlılar Tarafından Fethi

Dimetoka'nın ne zaman ve kim tarafından fethedildiğine dair bilgi veren Floransalı tarihçi Matteo Villani şehrin alınmasının Sultan Orhan tarafından 1361 yılının Kasım ayında gerçekleştiğini söyler¹. Bu tarih ise Şehzade Murad'ın Rumeli kuvvetlerini emri altına toplayıp Edirne üzerine yürüdüğü yıldır (İnalçık, 2006: 156). Dimetoka bu ortam içinde 1361 yılında fethedilir (Kayapınar, 2014: 102). I. Murad döneminin (1362-1389) Rumeli'deki faaliyetlerinde en önemli simalarından birisi de Evrenos Bey'dir. Sultan I. Murad Alevî – Bektaşî geleneğine daha yakın olan Evrenos Bey'in (Noyan, 1999: 103; Kayapınar, 2010: 249-250). Balkanlardaki fethini tanıyan ve onu Selanik'in fethine de teşvik eden 1386 tarihli bir berat vermiştir (İnbaşı, 2001: 225-236; Beldiceanu-Steinherr, 1967: 228-236). Ayrıca Rumeli'deki en eski Müslüman mabetlerinden biri olan Kızıl Deli Seydi Ali Sultan tekkesinin de Dimetoka'da bulunması bu bölgenin Osmanlı Devleti'nin erken dönemlerinden itibaren Alevî – Bektaşî geleneğine mensup din adamları, uç beyleri ve akıncılarla iskân edildiğinin bir göstergesidir. Çalışmamızda inceleyeceğimiz Zaviye-i Bektaşhanenin yanı sıra Abdal Cüneyd, Çakmak Dede, Ahi Dinek, Kanad Abdal, Hızır Baba gibi din adamları ile Turhan Bey, Malkoç Bey, Mezid Bey gibi akıncı beylerinin Sultan Şah, Göç Beyi, Bektaş, Baraklar gibi mahalle, köy, zaviye, tekke, vakıf kurmalarını anlatacağız. Bunun sonucunda Dimetoka'nın nasıl Osmanlı erken döneminden başlayarak Balkanlar'da Alevî – Bektaşî kültürünün merkezlerinden biri olduğunu kanıtlamaya çalışacağız. Bunları tek tek incelemeden önce çalışmamızda kullandığımız kaynakları ifade etmek istiyoruz.

1 Villani 1577 yılında basılan eserinin 64.üncü sayfasında 1361 yılının Temmuz ayındaki olayların anlatımına başlamakta ve Dimetoka'nın Osmanlılar tarafından alınmasını anlatan pasajda mezkur yıl Kasım ayı tabirini kullanmaktadır. Buradan hareketle Dimetoka'nın fethinin 1361 yılında gerçekleştiği sonucuna ulaşıyoruz. Metin aşağıdaki gibi Türkçeye çevrilebilir: “1361 yılının Kasım ayında Türk hükümdarı, Bizans imparatorunun genç ve adamlarıyla ihtilaf içinde olduğunu fark edip büyük bir ordu topladı ve Selanik ile İstanbul arasındaki (İstanbul'a 4 gün mesafedeki) antik Dimetoka şehrine yürüdü. Şehir sakinleri Orhan'ın büyük bir orduyla üzerlerine yürüdüğünü duyunca şehri bırakıp gittiler. Orhan adamlarıyla boş şehre girdi ve ülkesine Roma İmparatoru'nu rezil ve hakir kılmış olarak geri döndü Matteo Villani (1577). *Della Historia di Matteo Villani, Li Tre Ultimi Libri*. Floransa. 64, 76.” Metni Yeniçağ İtalyancasından Türkçeye özetleyen Mahmut Halef Cevrioğlu'na teşekkür ediyorum.

B. Çalışmada Kullanılan Kaynaklar

DEFTER	Tarihi	Türü	SAYFA
TT.20	H. 890 [M.1485]	Mufassal tahrir defteri	s.141; 149; 263; 300.
TT. 50	H. 921 [M.1515]	Mufassal tahrir defteri	s. 67-68.
TT. 70	H .925 [M.1519]	İcmal tahrir defteri	s. 143; 200.
TT. 77	H .925 [M.1519]	Mufassal defter	s.142-143; 196; 242; 265.
TT. 370	Kanuni Dönemi [1520-1566]	İcmal tahrir defteri	s.21; 28; 30; 32; 35; 37.
TT. 470	Kanuni Dönemi? [1520-1566]	Evkaf İcmal defteri	s.12; 17; 463; 473.
TT. 498	H. 978 [1570]	Evkaf defteri	s.12; 469; 612.
KK. 562	II. Selim Dönemi [1566-1574]	Evkaf defteri	s.45a-b; 66b; 121a; 126a; 129a-b.

C. Dimetoka'da Akıncı Beylerine Ait İzler

Evrenos Bey'in Balkanlardaki en eski din büyüklerinden birisi olan Kızıldeli Seydi Ali Sultan ile olan bağlantısına dair Seydi Ali Sultan Velayetnamesi'nde verilen bilgiler şüpheye yer bırakmaz. Evrenos ailesi gibi uç akıncı beyi olan Turhan Bey ve Mezid Bey ailesinin Dimetoka ile ilgisini gösteren kayıtlar mevcuttur. Bunlardan ilki aşağıdaki gibidir:

Vakf-ı Turhan Bey (CDA/BOA TT 370: 37)

“Vakf-ı Turhan Bey mukarrer vakf imiş merhum Sultan Mehmed Han zamanında evkaf bozulduk da mezkur vakf bozulmamış selatin-i maziden mukarrer nameleri ve bükküm namesi var.

Karye-i Sultan Şah

Hane Müslim 18

Guleman-ı Turan Bey 11

Mücerred 1

Gebr 1

Hasıl 452”

ووه ما رت کر بود ووی لیس ووه م سلطان شاه تودمان کاس لوفاق
بوزلدده وکورد ووی بوزمانس سلطان ما فیه وده مورد نام لوی وکرمایم وار

سلطان شاه
صمیم طوبیقا
کرمایم وار

Turhan Bey'in bu vakfında yer alan Sultan Şah Köyü'nün ismi dikkat çekmektedir. Aynı vakıf ve köy başka bir kayıta şöyle geçmektedir:

Vakf-ı Merhum Turan Bey (CDA/BOA TT 470: 463)

“*Vakf-ı Merhum Turan Bey*
Der Kaşa-i Cır-i Ergene
Karye-i Sultan Şah Tabi m.
6900”

۲۱
۱۲۶
ووه ما رت کر بود ووی لیس ووه م سلطان شاه تودمان کاس لوفاق
بوزلدده وکورد ووی بوزمانس سلطان ما فیه وده مورد نام لوی وکرمایم وار
سلطان شاه
صمیم طوبیقا
کرمایم وار

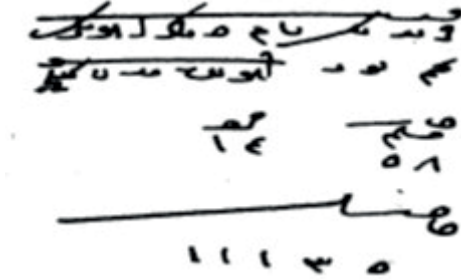
Dimetoka bölgesinde izini gördüğümüz diğer bir akıncı ailesi de Mezid Bey'dir. Adını taşıyan köyün kaydı aşağıdaki gibidir:

Karye-i Mezid Bey nam-ı diğer Umur Bey (CDA/BOA TT 370: 21)

Tobum bud

Hane-i Müslim 58 mücerred 14

Hasıl 11135

D. Dimetoka Bölgesinde Kurulan Tekke ve Zaviyeler

D. 1. Abdal Cüneyt Zaviyesi

Dimetoka şehir merkezinde rastladığımız en eski zaviye Abdal Cüneyt Zaviyesidir. Bu zaviyenin etrafında debbağların (dericilerin) kurduğu Abdal Cüneyt Mahallesi oluşmuştur. Bu mahallenin ilk kayıtları aşağıda gösterilmiştir:

Mahalle-i Debbağlar ki Abdal Cüneyd Mahallesi dahi dirler (CDA/BOA TT 20: 141)

“Nahiye-i Dimetoka

Hassa-yı Padişah

Nefs-i Dimetoka

Mahalle-i Debbağlar ki Abdal Cüneyd Mahallesi dahi dirler.

Paşa Fakih imam, İlyas veled-i Tura müezzîn, Mehmedi veled-i Karaali kethüda, Hacı Mehmedi veled-i Ali, Yusuf Keçeci;

Dede Semdik, Mehmed-i veled-i Tengrivirmiş, İlyas gulamı Hacı Hamza, Mehmedi veled-i Karaca, Hacı Yeğân veled-i Yusuf, Mustafa veled-i Muhammedi;

Hamz veled-i Ali, Mustafa birader-i o m[ücerred], Abdi veled-i İsmail m, İsmail Dellak, Kireşçi Ali;

Boyacı Hasan, Ramazan Papuşcu, Hacı İshak, Salih veled-i Şirmend, Arıkan Bardakçı;
Hacı Ali, Suca' Dükkandar, Hoşkadem debbağ, Kara debbağ, Ali bakkal Sufi

Mustafa veled-i dede, Hacı Derviş Birader-i o m, Mehmedi veled-i Karib m, Mustafa veled-i Hasan boyacı m, Şahin atiki künkacı Hacı;

Şükür veled-i Mehmedi cüllab, Hamza veled-i mercimek m, Hamza Azade-i Hoca Sinan"

۲
و با خا که ای دلایه بنید علی حاسی ویرد

باشا قفا امام	الساس ولد طوبی معدی	عبدی ولد قوله کوی	حاجی عبدی ولد علی	بویش پایچی
درد عدک	عبدی ولد سکویوریش	الساس غلام حاجی حسن	قح با یا ولد صفه	علی ولد میر
قح کور غلام میر	حسن غلام حاجی حسن	عبدی ولد قریچ	حاجی یکانه ولد یوسف	مصطفی ولد محمدی
حسن ولد علی	مصطفی ولد لو	عبدی ولد اسحاق	اسماعیل ولاک	کر سنجی علی
بو یا چی فن	رمفاته با بویش	حاجی اسحاق	صا یا ولد شیرمه	ارمفاته بهر لایچی
حاجی علی	ساج دکاندار	هو تقیدم د با خ	قح د با خ	علی نعالی صوبه
مصطفی ولد درد	حاجی درویش بر لور لو	عبدی ولد قرت	مصطفی ولد حسن بو یا چی	شاهین غنی قو قاجی حاجی
شکر ولد محمدی جلده	حسن ولد مرحک	حسن اولاد هو کور شاه		

Abdal Cüneyt Mahallesi sakinlerinin isimlerine baktığımız zaman Tengrivirmiş, Tura, Ali ve Derviş gibi daha çok Alevi-Bektaşî geleneğinde kullanılan isimlere rastladığımız gibi yine aynı gelenekten gelen dede ve sufi gibi sıfatlara da rastlarız. Bununla birlikte kitabi İslam geleneğinden gelen fakih, imam ve müezzîn gibi sıfatları taşıyan Abdal Cüneyt Mahallesi sakinlerine de varlığı dikkat çekmektedir. Abdal Cüneyt Mahallesi'ne daha sonraki dönemde de Osmanlı kayıtlarına rastlanır. Bu kayıtlar şöyledir:

“Mahalle-i Debbaglar nam-ı diğer Abdal Cüneyd (CDA/BOA TT 77: 142)

Mehmed-i bin Ramazan imam, Mustafa müezzîn, Ali bin Mehmedi, Hacı Nasub bin Hızır, İsa bin Hasan, Cafer bin Ramazan, Kulkal bin Hoşkadem;

Yunus bin Abdullah, Musa bin Abdullah, Tur Hoca bin Abdullah, Yunus bin Abdullah, Ramzan bin Hamza, Hızır Bali bin İsmail, Hızır bin Abdullah debbag;

Mehmed behvacı, Hacı bin Uzun Hızır, Mustafa bin Hasan, Kasım bin Hızır, Hacı Hızır bin Mehmed, Ahmed bin Ali, Işık Ali Nasub;

Ramazan Abdullah, İskender bin Abdullah sarraç,

Müccerreden-ı Karye-i Mezkur

Nebi bin Hasan, Memi bin Yusuf, Ali bin Abdullah, Mehmed bin Salih, Mahmud bin Ahmed Hasan bin Abdullah, Seferi Abdullah;

Yusuf Abdullah, İsmail Abdullah, İsa bin Musa, Memi bin Ali, Hasan bin Abdullah, İbri bin Mustafa, İbrahim bin Abdullah,;

Hacı Abdullah bin Muslihiddin

Hane 22, müccerred 15”

تذکرہ نام دیگر اسالاجہ						
قلمک صومعه	صومعه ریضاه	صومعه علاء	صومعه حاجی نصح	صومعه علاء	صومعه سید علی	صومعه ریضاه امام
صومعه علاء	صومعه ریضاه	صومعه علاء	صومعه حاجی نصح	صومعه علاء	صومعه سید علی	صومعه ریضاه امام
صومعه علاء	صومعه ریضاه	صومعه علاء	صومعه حاجی نصح	صومعه علاء	صومعه سید علی	صومعه ریضاه امام
صومعه علاء	صومعه ریضاه	صومعه علاء	صومعه حاجی نصح	صومعه علاء	صومعه سید علی	صومعه ریضاه امام
صومعه علاء	صومعه ریضاه	صومعه علاء	صومعه حاجی نصح	صومعه علاء	صومعه سید علی	صومعه ریضاه امام
صومعه علاء	صومعه ریضاه	صومعه علاء	صومعه حاجی نصح	صومعه علاء	صومعه سید علی	صومعه ریضاه امام

Dimetoka'daki Abdal Cüneyt Mahallesi'nde bu dönemde dikkat çeken en büyük unsur ise mahallenin adıyla aynı ismi taşıyan bir zaviyenin kaydedilmiş olmasıdır. Ancak bundan daha ilginç olanı ise bu zaviye içinde "bektaşhane" ismi altında bir ibadethanenin bulunmasıdır. Bu kayıtlar şöyledir:

Der Zaviye-i Bektaşhane-i Zaviye-i Abdal Cüneyd (CDA/BOA TT 77: 143)

"Der zaviye-i Bektaşhane-i zaviye-i Abdal Cüneyd

Sersam Baba

Derviş Sefer Abi

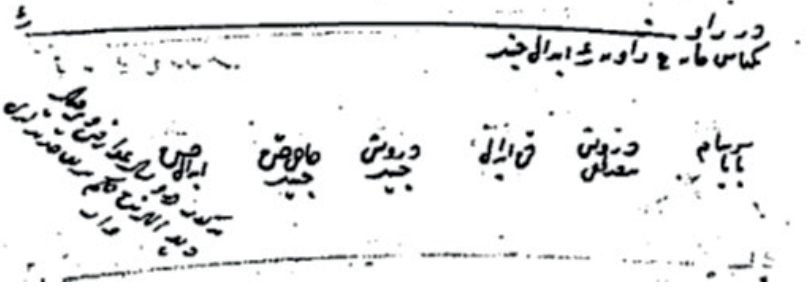
Kara Abdal

Derviş Cüneyd

Hacı Hasan Cüneyd

Hasan Abdal

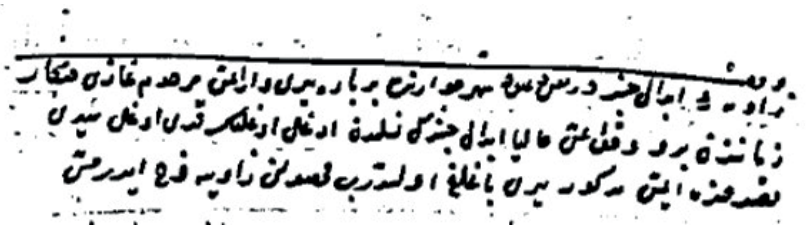
Mezkeur dervişler avarez virmeyeler deyü ellerinde hükmü şerifi cedidleri var.?”

Bu kayıtlar incelendiği zaman baba, ahi, derviş, abdal gibi sıfatlar Hasan gibi ehl-i beyitten gelen isimlerin kullanımı dikkat çeker. Ancak, bu kayıtlar bize Dimetoka’da yer alan ve içinde bir bektaşhaneyi barındıran Abdal Cüneyt Zaviyesi’nin ne zaman kurulduğuna dair bilgi vermez. Bununla ilgili kayıtlara ise daha sonraki tarihli bir defterde rastlarız. Bu kayıtlar şöyledir:

Vakf-ı Zaviye-i Abdal Cüneyd der nefsi-i Dimetoka (CDA/BOA TT 77: 242)

“Vakf-ı Zaviye-i Abdal Cüneyd der nefsi-i Dimetoka. Şehir civarında bir pare yeri var imiş. Merhum Gazî Hüncar zamanından beri vakf imiş. Haliya Abdal Cüneytin neslinden oğlu, oğlunun kızı oğlu Seydi tasarrufunda imiş. Mezkeur yeri bağıyla üleşdirib mabsuli zaviyeye derc idermiş”

Yine Abdal Cüneyt Zaviyesi'nin ne zamandan beri var olduğuna dair diğer bir kaydımız ise şöyledir:

“*Vakf-ı Zaviye-i Abdal Cüneyd, der nefis-i Dimetoka. Şehir civarında mezkur Cüneyd'in bir pare yeri varımış. Gazî Hüdavendigâr zamanından berii vakf eylemiş. Haliya Abdal Cüneyd'in neslinden oğlu oğlunun kızığı oğlu Seydi tasarrufında imiş. Mezkur mezkureyi bağıyla üleştirib mahsuli zaviyeye derc idermiş.*” (CDA/BOA TT 370: 30)

Zaviyenin ne zaman yapıldığına dair başka bir kayıt da şöyledir:

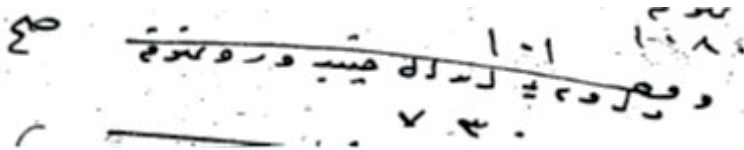
“*Vakf-ı Zaviye-i Abdal Cüneyd, der nefis-i Dimetoka. Şehir civarında mezkur Cüneyd'in yeri varımış. Gazî Hüdavendigârın zamanından berii vakf eylemiş. Haliya Abdal Cüneyd'in neslinden oğlu oğlunun kızığı oğlu Seydi tasarrufında imiş. Mezkur yeri bağlığa üleştirib mahsuli zaviyeye derc idermiş. El-an vakf için tasarruf olunur bulunmağın deftere kayıd olundu.*” (CDA/BOA TT 498: 612).

“*Vakf-ı Zaviye-i Abdal Cüneyd, der nefis-i Dimetoka. Şehir civarında mezkur Cüneyd'in yeri varımış. Gazî Hüdavendigârın zamanından berii vakf eylemiş. Haliya Abdal Cüneyd'in neslinden oğlu oğlunun kızığı oğlu Seydi tasarrufında imiş. Mezkur kızığı bağlığa üleştirib mahsuli*

zaviyeye derc idermiş. El-an vakf için tasarruf olunur bulunmağın deftere kayd olundu deyü mukayyedir defteri atik.” (TKGMA KK 562: 129b).

Bütün bu kayıtlar zaviyenin Gazi Murad Hüdavendigâr zamanında (1362-1389) döneminde kurulduğunu bize kanıtlar. Ayrıca, vakfın seyyid soyundan gelen Abdal Cüneyt neslinden gelenler tarafından tasarruf edilmesinin de istendiğini gösterir. Diğer önemli bir unsur ise Balkanların en eski zaviyelerinden birisi olan Şeyh Cüneyt Zaviyesi içinde yer alan beктаşhanenin de resmi makamlar tarafından tanındığını ve bu durumun “Vakf-ı Zaviye-i Abdal Cüneyd der Dimetoka sahh” ifadeleriyle resmen tanındığını da belgeler (CDA/BOA TT 470: 17).

D. 2. Çakmak Dede

Dimetoka bölgesinde Cüneyt Abdal ve Ahad Baba'dan gördüğümüz diğer bir dini önder de Çakmak Dede'dir. Çakmak Dede'nin Sultan II. Murad döneminde bir vakıf kurduğunu kayıtlarda görmekteyiz. Bu kayıtlar şöyledir:

“*Vakf-ı Çakmak Dede, merhum Sultan Murad Han vakf itmiş imiş. Merhum sultan Mehmed Han zamanında evkaf ve emlak bozulduğu vakt bozulmayub mukarrer vakfemiş. Halıya padişahımız Sultan Bayezid Han Halledullah saltanatı dabi vakfiyeti mukarrer dutub hükm-i şerif arzani kılmiş ve selatin-i kudemadan dabi abkâm-ı şerifleri vardır. Mezkûr Çakmak Dede'nin oğlu Teslim Dede tasarruf idüb ayende ve revendeye hıdmet ider.*” (CDA/BOA TT 20: 263).

۲۵

خطه ذلتنا

و وصیای و در هر صوم سلطان مراد و قفایس مرصوم سلطان
محمد خان زحمانه او قاف و املک بوزلیدی و قفایس بوزلیدی مقرر
و قفایس حالیا بالمشاهیر سلطان مازدهان صلده سلطان حاجی قفایس
مقرر و تدریجاً بریق از زاینه قفایس و لایقین قفایس حاجی زکام
شریفی و اردر مدکو صغای و در نکر او غیل نایم و در نوق
لیدی لیدی و ر و ندیه خدمت لیدی

Bu kayıttan Çakmak Dede'nin II. Murad döneminde kurduğu vakfın Fatih Sultan Mehmed döneminde pek çok vakfın ve mülkün bozularak mirileştirildiği dönemde bile bu işleme maruz kalmayıp vakıf statüsünü koruduğunu görüyoruz. Tıpkı Fatih Sultan Mehmed gibi, Çakmak Dede'nin kurduğu bu vakfın sultanın oğlu II. Bayezid döneminde de hukuken tanınıp vakıf statüsünün devam ettiğini görüyoruz. Bu durum bize Osmanlı Hanedanı ile iyi ilişkiler içinde olan ve dede sıfatı taşıyan bir din adamının da varlığını kanıtlamaktadır. Tıpkı Osmanlı Hanedanı'ndaki gibi, padişahlar değiştikçe vakfın yasallığı devam etmesi gibi, Çakmak Dede'den sonra da vakfın

tasarrufunun oğlu Teslim Dede'ye verildiğini ve onun da gelen gidene hizmet etmeye devam ettiğini anlıyoruz.

Çakmak Dede'yle ilgili kayıtlara daha sonraki dönemlerde de rastlarız:

“*Vakf-ı Çakmak Dede, merhum Sultan Murad Han vakf itmiş imiş. Sultan Mehmed Han zamanında bozulub tımar olmuş. Badehu merhum Sultan Bayezid Han girü vakfiyet mukarrer dutub hükm-i şerif –i erzani kalmış. Halîya ömr-i eazze Allahü ensarehu dergâhında dahi hükm-i cedid alub mezkur Çakmak Dede evladından İlyas bin Teslim ve Hızır bin Teslim vakf-ı evladlık üzere mutasarrıf olub ayende ve revendeye hizmet iderler.*

Çiftlik-i Vakf-ı Mezkur, mezkur çiftliğin bir mikdar yeri Hoca Beğlü ve bir mikdarı dahi Suculu nam karyede bulunmuşdur.

İnebalı çift, Balaban Abdullah bin Alagöz çift, Ali bin Hoşkadem çift, Hüdaverdi biraderes çift, becayış-i birader çift, Süleyman bin Abdullah m, Balabani Yunus m çift yazdılar;

Kendüm müdd 2, Kıymet 400

Cev ve Gayrubu müdd 3 kıymet 360

Resm-i bostan 10

Resm-i Bağat 60

Hass Çayır ve sazlık 300

Resm-i zemin 116

Niyabet ve arus 20

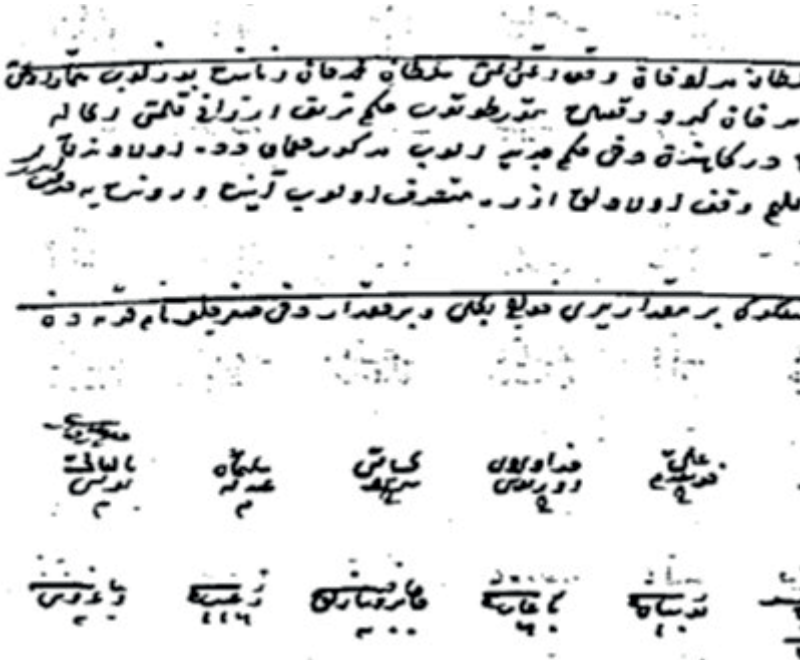
Ösr-i Bahçe-i Zaviye-i m.

Asiyab-ı Kasım Baba

Kendüm 4,5 müdd

Cev ve Gayrubu 4,5 müdd

Yekün 2626” (CDA/BOA TT 77: 265).

Bu dönemdeki kayıtlarda da Çakmak Dede'nin ilk kaydında gördüğümüz bilgiler tekrarlanmaktadır. Ancak yeni bilgiler de mevcuttur. Bu bilgilerden birisi Çakmak Dede'nin oğlu Teslim'in de çocukları İlyas ve Hızır'ın yer alması ve vakfın tasarrufunun da Teslim'le birlikte onlara ait olduğunun belirtilmesidir. Ayrıca, vakfa ait çiftlikte yaşayanların isimleri de verilmiştir. Bu isimler arasında Balaban, Ali, Hoşkadem, Hüdaverdi gibi isimler dikkat çekmektedir. Ancak, daha önceki kayıtlarda olmayan önemli bir bilgi ise “öşr- i bahçe- i zaviye- i m[ezkur]” tabirinin kullanılmasıdır. Bu ifadeden Çakmak Dede Vakfı olarak bildiğimiz yerin aslında bir zaviye olduğunu ve daha sonra da vakfa dönüştürüldüğünü anlıyoruz. Her iki belgede de geçen “ayende ve revendeye hizmet iderler” ifadesini de daha kolay anlamlandırabiliyoruz. Bu belgede diğer bir yeni bilgi ise zaviyeye ait çiftliğin Hoca Beylü ve Suculu adlı köy sınırları içinde yer aldığının görülmesidir. Bu çiftlikte de Kasım Baba adlı birinin de değirmen işlettiği kaydedilmiştir. Bu mufassal bilgiler aynı dönemde tutulan bir icmal defterinde de tekrar edilmektedir (CDA/BOA TT 370: 35).

Çakmak Dede'ye ait bildirimizde bahsedebileceğimiz son kayıt ise şöyledir:

“*Vakf-ı Çakmak Dede, merhum Sultan Murad Han vakf itmiş imiş. Sultan Mehmed Han zamanında, badehu Sultan Bayezid Han girü vakf idiüb, mukarrer dutub hükm-i şerif erzani kılmuş. Haliya vakf-ı evladlık üzere karye-i m. mutasarrıf olan oğlu Muradhan ve kızları Zarife Aişe ve Feraye ve Rabia ve Leyla ve Hüma nam batunlar ber vech berat mutasarrıflardır. Hini tahrirde beratlarını götürüb ibraz eylediler deyü mukayyedir defter-i atik. (CDA/BOA TT 470: 473).*

The image shows a snippet of handwritten Ottoman Turkish text in a cursive script. The text is written on a piece of paper with some horizontal lines. The ink is dark, and the handwriting is somewhat dense and difficult to read in some places. The text appears to be a continuation of the historical record mentioned in the text above, detailing the beneficiaries of the Çakmak Dede Vakfı.

Bu kayıt incelendiğinde Çakmak Dede Vakfı'nın evlatlık üzerine kurulduğunu, Çakmak Dede'nin soyundan gelen Teslim, İlyas ve Hızır'dan sonra dördüncü nesil temsilcisi olan Muradhan ve kızları Zarife, Ayşe, Feraye, Rabia, Leyla ve Hüma adlı altı bayanın mutasarrıf olarak adlarına berat çıkartıldığı görüyoruz. Ayrıca bu durumun eski deftere beratlarını gösterilerek kaydedildiği de yazılmıştır.

D.3. Ahi Dinek

Balkan coğrafyasında ahi sıfatını taşıyan en eski zaviyelerden bir tanesi Dimetoka'da bulunmaktadır. Bu zaviye Dimetoka şehrinin Kuyumcu Mahallesi'nde inşa edilmiştir. Bu zaviyenin kayıtları şöyledir:

Vakf-ı Zaviye-i Ahi Dinek (Kayapınar, 2014: 67)

“*Vakf-ı Zaviye-i Ahi Dinek der mahalle-i kasaban nam-ı diğher Kuyumcu Mahallesi der nefs-i Dimetoka sabıkan zaviye-i mezbureyi Yıldırım Han bina idib, nefs-i Dimetoka da Pazar içinde bir başhane yapıp mezkeur zaviyeye vakf itmiş. El-an der tasarrufu Ahi Kasım.*

Mahsul-i Başhane fi yerm 3”

و قه اوقد كدر لایه فضاة ام و كدر فیدل لایس در صرح معناه سا لعا راورد ك
 زاویه ك بیدرم فاة نا ابر و نمن و بیولس بازارا كجن بر با تاجا با بوبه ركور
 زاویه و فاعن اتاة و نضفان قام
 قه لایه
 م

Bu kayıtlarda bu zaviyenin Yıldırım Bayezid Han tarafından inşa edildiğini görmekteyiz. Zaviye vakfa dönüştürülmüş ve Dimetoka şehir merkezinde pazarda yer alan bir başhane de vakfın geliri olarak tahsis edilmiştir. Ahi Kasım adlı birisi de vakfın yöneticiliğini yapmaktadır. Ahi Dinek Zaviyesi'nin kayıtlarına daha sonraki yıllarda da rastlanır. Bu durum zaviyenin varlığını koruduğunu ve görevini yerine getirmeye devam ettiğini gösterir (CDA/BOA TT 370: 30; TKGMA KK 562: 129a).

D. 4. Kanad Abdal

Çiftlik sahibi olan zaviye örneklerinden birisi de Kanad Abdal adına Dimetoka'da kurulan zaviyedir. Burada zaviyeyi kuran Kanad Abdal'ın bu kayıtların tutulduğu dönemde hala yaşadığı ve Cafer adlı bir oğlunun olduğu da görülmektedir. Kayıtlar aşağıdaki gibidir:

Zaviye-i Kanad Abdal (CDA/BOA TT 77: 200)

Zaviye-i Kanad Abdal Arif bin Cebraîl şeyh olub tapulanmış, çiftin üzerinde oturur.

Kanad Abdal el-mezbur, Cafer bin Kanad m, Hamza bin Abdullah m,

راوت قال ایاله عربا جبرائیل سیم اولون طابولس جسد ار رمد انور
 قال ایاله عربا جبرائیل سیم اولون طابولس جسد ار رمد انور
 قه لایه
 م

D.5. Hızır Baba veled- i Timurtaş

Dimetoka Nahiyesi'nde zaviye açan babalardan birisi de Timurtaş Bey'in oğlu olan Hızır Bey'dir. Zaviyenin Ziyaretbeylü adındaki köyde kurulduğu görülüyor. Ayrıca, Çirmen Sancakbeyi'nin de Has Gödetler adlı köyde Cüretlik Deresi olarak adlandırılan mevkiden zaviye için kırk müddlük bir yer verdiği de kaydedilmiştir. Bu konuyla ilgili Osmanlı belgeleri şöyledir:

Hızır Baba veled-i Timurtaş Bey (CDA/BOA TT 50: 67, 68)

Zaviye-i Hızır Baba veled-i Timurtaş Bey haliya derdest İlyas Çelebi veledes

Karye-i Ziyaret Beylü

Timurtaş Beyin oğlu Hızır Babaya sadaka olunmuş; mezkur, zamanında tekke yapmış. Çirmen Sancağı Beyi Has Gödetler nam karyeden mezkur müsellemlere kırk müddlük yer ki

Cüretlik deresi dimekle maruf yer imiş bedel virmiş. Ber muceb-i defter-i atik geri mukarrer kılndı. Deftere kayd olundu.

Zaviye-i mezkurda sakin olanlar bunlardır ziker olundu.

Şeyh Süca veled-i Hızır Baba, Tatarcak veled-i Hızır, Baharcak veled-i o, Ali Dede veled-i Süleyman, Behlül veled-i Kurban;

Şeyh Abdal veled-i Bahar, Samed veled-i Bahar, Kulkal birader-i Behlül, Muhsin Anadolu, Ali veled-i Abdullah;

Diğer Ali veled-i Abdullah, Mustafa veled-i Ali, İnehan veled-i Ahmed, Hamza veled-i Abdullah, Mehmet veled-i Abdullah;

Gülşen veled-i Ahad, Bayram veled-i Ahmed, Kurban veled-i Yusuf, Yusuf veled-i Ali, Turgud veled-i Ali;

Cafer veled-i Mehmed, Nazar veled-i Hamza,

Hane 22

Mezkur Dervişler ziraat ittigü yerlerin basılı budur ki ziker olundu.

El-hımta 6 müdd 10, 910

El-şar'ir 3 müdd 10, 350

El-Alef 3 müdd 5, 340

Reçine 3 müdd, 220

E. Dimetoka Bölgesinde Yer Adları

E. 1. Malkoç Karyesi

Dimetoka bölgesinde Alevi-Bektaşî geleneğinin izlerini taşıyan pek çok yerleşim birimi ismine rastlanır. Bunlar arasında rastladığımız “Göçbeyi, nam-ı diğer Malkoç” köyünün kayıtları şöyledir:

Karye-i Göç Beyi nam-ı diğer Malkoç (CDA/BOA TT 20: 300)

“Karye-i Göç Beyi nam-ı diğer Malkoç

Musa imam fakih nim, Nurlu veled-i o [benna]k, Mustafa birader-i o m, Kasım kethüda m, Ali veled-i Musa m;

Mehmet veled-i Yusuf nim, Yusuf veled-i Çaylu nim, Derzi Hamza m, Demiürcü Ahmed nim, Köse Hasan m,;

Haydar İlyas m., Kara veled-i o nim, Süleyman veled-i Davud nim, İshak veled-i o bennak, Tanburacı, Mustafa bennak;

Turali veled-i İsmail nim, Nusret veled-i o m, Kara biraderi o m, Atmaca gulamı Halil bennak, Güvendik damad-ı Ali nim;

Tursun damad-ı Alişar m, bennak, İlyas damad-ı Kasım nim, Karagöz damad-ı Çaylu bennak, Karagöz gulamı Musa nim, Bozacı Hamza bennak,;

Zağonos gulam-ı Musa bennak, Hoşkadem gulam-ı Budak bennak, İdris veled-i Danişmend m, Ferhad veled-i o bennak, Mehmed veled-i Süleyman m;

Ahmed Arnavud nim, Oruç veled-i Mihal nim, Doğan veled-i Kostantin m,;

Gebran

Yorgi veled-i Kostantin cizye 50, Yorgi veled-i Hızır cizye 50, Todor veled-i Hızır cizye 33,”

۲
کوهک نام دیگر مالتجو

امام موسی محمد	نورلولد سرو	مهرطفی ولد لو	کجیل قاسم	غان ولد موسى
محمد ولد یونس	یونس ولد چایلو	دوری محمد	دمورجی محمد	کوسه محمد
حاج اباس	قیس ولد لو	سلماة ولد لو	اسحاق ولد سرو	طهورلی مهرطفی
طهوری ولد اسحاق	نصرت ولد لو	قیس ولد لو	اقم غلام حاجت	کوبده که تار غان
طهوری تار علتار یک	اباس تار قاسم	قرکوی غلام چایلو	قرکوی غلام موسى	بوزلی محمد
زمنور غلام موسى	هوشتم غلام یوسف	لورس ولد حاشمند	فرحنا ولد سرو	محمد ولد سلماة
لعمرو ارباو محمد	اروج ولد محمد	طغان ولد قوتشدن		
کدر بورک ولد قوتشدن	بورک ولد	تورولد محمد		

Bu kayıtları incelediğimiz zaman öncelikle köyün bir akıncı beyi, muhtemelen Malkoç Bey tarafından kurulmuş olabileceği düşüncesini uyandıran ifadelerin varlığı dikkat çekicidir. Pek çok isimde “gulam” tabirinin geçmesi bey-akıncı ilişkisinin bir işareti olarak da düşünülebilir. Ayrıca, yine Hoşkadem, Budak, Ferhat, Güvendik damad-ı Ali gibi Bektaşî geleneğinde yoğun kullanılan isimlerin yanı sıra, Doğan veled-i Kostandin, Ahmed Arnavud gibi Müslüman isimlerinin varlığı ilk bakışta buradaki Müslümanların ihtida etmiş olabileceği ihtimalini aklımıza getiriyor. Ancak, “gebran” başlığı altında gayrimüslim nüfus verilirken Yorgi veled-i Hızır gibi isimlerle karşılaştırılması bu köyün bölgede pek çok köyde rastlandığı gibi Gagavuz ya da

bölgeye Osmanlılardan önce gelen Peçenek Türkleri olabileceği ihtimalini de aklımıza getiriyor (Kiel, 2006: 307). Bu köyün daha sonra Ergene İmaret'i'nin vakfı içinde yer aldığına dair kayıtlar da bulunmaktadır:

Vakf-ı İmaret-i Ergene (CDA/BOA T'T 370: 28)

Vakf-ı İmaret-i Ergene

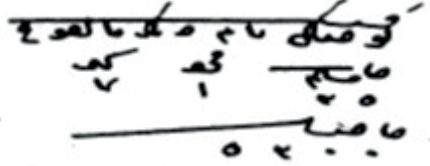
Karye-i Göç Beyi nam-ı diğer Malkoç

Hane-i Müslim 25

Mücerred 1

Gebr 7

Hasıl 5200

E. 2. Bektaş

Dimetoka bölgesinde bize Alevi-Bektaşî geleneğini hatırlatan ikinci yerleşim birimi olarak Bektaş Köyü'ne rastlıyoruz. Dimetoka'nın Söğütlüdere Beldesi'ne tabi olduğuna işaret edilen Bektaş Köyü'nün kaydı aşağıdaki gibidir.

Karye-i Bektaş tabi' Söğütlü Dere (CDA/BOA T'T 20: 149)

Karye-i Bektaş tabi' Söğütlü Dere, bunun berat-ı görülmedi

Doğan gulamı Yusuf ç, Ramazan veled-i O m,

Gendüm müdd 3, kıymet 300

Cev ve gayrubu müdd 3, Kıymet 240

Asiyab 1 , 30

Resm-i çift ve mücerred 28

Mezbur karye-i Bektaş müşarün-ileyh şarapdar Hamzannın kendüniin hatunu Tacimnisa hatuna satub eline hüccetti şerîye virmiş. Mezbur hatun kayd- ı hayatta oldukça anı vakf-ı

Oldukça küçük olan bu köyde yalnızca 5 Müslüman hanenin yaşadığına dair diğer bir kaydımız şöyledir:

Karye-i Bektaş nam-ı diğer Söğütlü (CDA/BOA TT 370: 32)

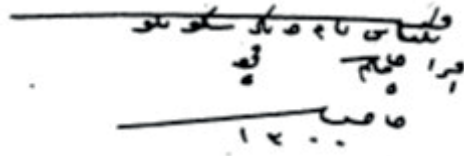
Karye-i Bektaş nam-ı diğer Söğütlü

Kura 1

Hane-i Müslim 5

Mücerred 5

Hasıl 1200

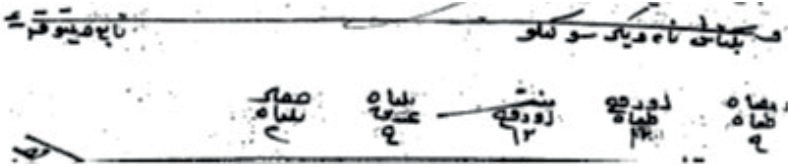

Handwritten Ottoman Turkish text from a defter. The text is written in a cursive script and is partially obscured by a horizontal line. The visible text includes the name 'Karye-i Bektaş' and the number '1200'.

Bektaş Köyü'nde yaşayan beş hanenin kimler olduğunu ise diğer bir defterden öğrenebiliyoruz:

Karye-i Bektaş nam-ı diğer Söğütlü

Ramaşan Doğan çift, Oruç Doğan nim, Minnet Oruç 12, Balaban Abdullah çift, Hızır Balaban m, (CDA/BOA TT 498: 469).

Handwritten Ottoman Turkish text from a defter. The text is written in a cursive script and is partially obscured by a horizontal line. The visible text includes the names 'Ramaşan Doğan çift', 'Oruç Doğan nim', 'Minnet Oruç 12', 'Balaban Abdullah çift', and 'Hızır Balaban m'.

Sonuç

Dimetoka Trakya'da ve günümüz Yunanistan sınırları içerisinde kalan topraklar arasında Osmanlılar tarafından 1361 ilk fethedilen şehirlerden birisi olmuştur. Dimetoka şehri ve nahiye sınırları içerisinde Evrenos Bey, Malkoç Bey, Mezd Bey ve Turhan Bey gibi uç akıncı beylerinin faaliyetlerine ve onların kurdukları vakıflara ve yerleşim birimlerine rastlanmaktadır. Ayrıca Dimetoka şehir merkezinde Abdal Cüneyd Zaviyesi gibi Osmanlıların Balkanlarda kurduğu en erken İslam mabetlerine de rastlanır. Dimetoka'da Çakmak Dede, Ahi Dinek, Kanat Abdal ve Hızır Baba gibi daha sonra Alevi-Bektaşî olarak nitelendirilecek geleneğe mensup dede, abdal, ahi, baba gibi sıfatları taşıyan din adamlarının kurdukları tekke, zaviye ve vakıflara da rastlanır. Özellikle Abdal Cüneyd zaviyesinde bulunan Bektaşhane'nin varlığı İslam'ın Alevi-Bektaşî yorumunun Dimetoka ve çevresinde makalemizin konusu olan 15. ve 16. yüzyıllarda varlığına şüphe bırakmaz. "Zaviye-i Bektaşhane" tabirinin kullanıldığı 1519 tarihli kayıt bizim şu ana kadar bulabildiğimiz en eski tarihli belgedir. Dolayısıyla bu belge şu anda sahip olduğumuz bilgiler doğrultusunda "Bektaşî" ve "Bektaşhane" tabirlerinin kullanımının belgelenmesinin miladı olarak düşünülebilir. Ayrıca Bektaşhane'nin bağlı olduğu Abdal Cüneyd zaviyesinin ve vakfının kuruluşunun Murad Hüdavendigar (I. Murad) dönemine kadar gittiğine dair kayıtlar genelde Bektaşî tabirini Balım Sultan ile birlikte II. Bayezid dönemine götüren çalışmaların I. Murad dönemine kadar geri çekilebileceğine dair de bize yeni bilgiler sunmaktadır.

A. Arşiv Kaynakları

A.1. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (Eski Başbakanlık Osmanlı Arşivi) – CDA/BOA

TT 20

TT 370

TT 385

TT 470

TT 498

TT 50

TT 77

A.2. Ankara Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi - TKGMA

KK 562

B. Yayımlanmış Kaynaklar ve Araştırma Eserler

BELDICEANU-STEINHERR, I. (1967). *Recherches sur les actes des regnes des sultans Osman, Orkhan et Murad I.* Münih.

İNALCIK, H. (2006). “Murad I”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* C. 31, İstanbul. 156-164.

İNBAŞI, M. (2001). “Sultan I.Murad’ın Evrenos Bey’e Mektubu”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 17. 225-236.

KAYAPINAR, L. (2002). “Establishment of Ottoman Rule in Greece (1361-1461)”. *The Turks.* C. 3. Ankara. 102-110.

KAYAPINAR, L. (2010). “Balkanlarda Erken Dönem Osmanlı Akıncı Uçbeyleri Bektaşî miydiler?”. *Doğumunun 800. Yılında Hacı Bektaş Veli.* Ankara. 245-267.

KAYAPINAR, L. (2014). “Ahi Dinek Zaviyesi,” *Abilik Ansiklopedisi.* C. I. Ankara. 67.

KİEL, M. (2006). “Dimetoka”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* C. 9. İstanbul. 305-308.

VİLLANİ, Matteo (1577). *Della Historia di Matteo Villani, Li Tre Ultimi Libri.* Floransa.

NOYAN, B. (1999). *Seyit Ali Sultan Velayetnamesi “Kızıl Deli Sultan”.* Ankara.